

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет психолого-педагогічний

Кафедра практичної психології

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Мірошник З. М.   Реєстраційний № _____

_____ 2023р.   «__» _____ 2023р.

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ
ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Кваліфікаційна робота

студентки групи ПП-19

ступінь вищої освіти бакалавр

спеціальності 053 Психологія

Гординської Інни Олександрівни

Керівник:

Кандидат психологічних наук, доцент

Горбачова О.Ю.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

Члени ЕК _____

_____

_____

_____

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Городинська Інна Олександрівна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно і не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

Підпис

Зміст

Вступ.....	4
I Розділ.....	6
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОТИВАЦІЇ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	6
1.1. Поняття «мотивації», її сутність, стадії та роль у житті людини.	6
1.2. Вплив воєнного стану на навчальну діяльність підлітків.....	13
Висновки до першого розділу	19
II Розділ.....	20
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ У ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	20
2.1. Методологія дослідження вмотивованості учнів до навчання.....	20
2.2 Рекомендації щодо підвищення рівня вмотивованості підлітків до навчання під час воєнного стану	28
Висновки до 2 частини.....	30
Висновки.....	31
Список літератури	33
ДОДАТКИ.....	36

Вступ

Актуальність теми мотивації в психології та педагогіці полягає у її впливі на ефективність навчання та успішність освітнього процесу. Мотивація є ключовим фактором, що стимулює активність людей, допомагає подолати перешкоди та досягати поставлених цілей. Позитивне ставлення до навчання, пізнавальний інтерес та потреба в знаннях є важливими елементами успішної навчальної діяльності.

На сьогоднішній час проблема мотивації є надзвичайно актуальною. Мотивація впливає на пізнання, мислення, сприйняття та уяву особистості. Коли людина захоплена світом ідей і смислів, вона стає емоційно залученою і бажає діяти.

Мотивація до навчання у підлітків завжди була проблематичною. Ставлення підлітка до навчання залежить від багатьох факторів, включаючи вибір спеціальності і особисте ставлення до навчання.

Дистанційна або змішана форма навчання та криза COVID-19 погіршили мотивацію підлітків до навчання. Воєнні дії ще більше поглибили цю проблему. Поточна ситуація вплинула на поведінку підлітків, їх здатність досліджувати, опрацьовувати та критично мислити. Стрес негативно вплинув на увагу, пам'ять та здатність до концентрації.

Мета дослідження: Теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості мотивації підлітків до навчання.

Об'єкт дослідження: Мотивація до навчання у підлітків .

Предмет дослідження: Психологічні особливості рівня мотивації до навчання у підлітків.

Завдання:

- Вивчити особливості побудови мотиваційної сфери підлітків.
- Визначити, як впливає воєнний стан на мотивацію у підлітків.
- Описати та провести методики діагностики мотивації до навчання підлітків.

- Зробити порівняльний аналіз мотивації до навчання підлітків до та під час воєнного стану.

- Запропонувати способи посилення мотивації до навчання у підлітків в умовах війни.

Методи дослідження:

Загальнотеоретичні: класифікація, порівняння, аналіз.

Емпіричні: психологічне діагностування за допомогою методик Спрямованість на оцінку та отримання знань(Є. Ільїн, Н. Курдюкова) та анкета для вивчення мотивів навчальної діяльності учнів(Б. К. Пашнєв)

База дослідження: дослідження проводилося на базі КГ №113 та КГ № 69. У дослідженні брали участь 2 групи підлітків віком від 13 до 16 років.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Список використаних літературних джерел становить 25 найменувань. Загальний обсяг роботи – 42 сторінки, із них 29 сторінок основного тексту.

I Розділ

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОТИВАЦІЇ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

1.1. Поняття «мотивації», її сутність, стадії та роль у житті людини.

Мотивація - психологічний процес, який безпосередньо впливає на напрям діяльності та мобілізує енергію для її виконання. Вона невід'ємно пов'язана з потребами людини і з'являється, коли виникає нестача або потреба. Мотивація є початковим етапом активності людини. Вона формується, коли ціль пов'язується з особистісними цінностями, і чим важливіші цінності, тим сильніша мотивація. Внутрішні мотиви підтримують енергію мотивації, коли особистісні цінності пов'язані з майбутнім результатом діяльності.

Мотиваційний процес можна уявити так: *потреба – бажання – мотив – намір – діяльність*.

В педагогічній енциклопедії мотивацію (лат. *Moveo* - рухаю) розглядають як «систему мотивів або стимулів, що спонукають людину до певної діяльності або поведінки» [1].

Сьогодні мотивація розглядається різними авторами з різних підходів. Одні вважають її сукупністю факторів, що визначають поведінку, інші - сукупністю мотивів, а треті - як спонукання, що визначає активність організму. Мотивацію також розглядають, як процес регуляції діяльності, процес дії мотиву та механізм, що визначає виникнення, напрямок і способи здійснення діяльності.

У сучасній психології термін «мотивація» має щонайменше дві основні конотації [2]:

1) сукупність спонукань, що викликають активність особи, система факторів, що визначають поведінку;

2) процес формування та утворення мотивів, як процес, що стимулює та підтримує поведінкову активність на певному рівні.

Якщо ми розглядаємо мотивацію, як процес впливу на поведінку людини, то цей процес можна поділити на шість послідовних стадій.

Перша стадія - виникнення потреби. Потреба виникає, коли людина відчуває нестачу чогось. Ця нестача стимулює потребу до задоволення.

Друга стадія - пошук способів задоволення потреби. Коли потреба виникає, людина шукає способи, як задовольнити цю потребу. Різні люди можуть вибирати різні стратегії, наприклад, задовольнити потребу, ігнорувати її або вживати певні заходи.

Третя стадія - оцінка та вибір між альтернативами. Після виявлення потреби та пошуку способів задоволення, людина оцінює різні альтернативи та вибирає найбільш прийнятний варіант для себе.

Четверта стадія - мотиваційний акт. Це момент, коли людина приймає рішення та здійснює активну діяльність для задоволення своєї потреби.

П'ята стадія - досягнення цілі. Після здійснення мотиваційного акту людина досягає своєї цілі та отримує задоволення від успіху.

Шоста стадія - оцінка результату. Після досягнення цілі людина оцінює отриманий результат та рефлексує над своєю діяльністю.

Мотивація розглядається як психодинамічна система особистості, що включає різноманітні чинники, такі як спонуки, потреби, стимули, інтереси, ідеали, цінності та очікування. Вона організує діяльність людини для досягнення своїх мотивів. Мотивація впливає на розвиток та трансформацію особистості, спонукає дії та поведінку, визначає увагу, пам'ять, мислення та інші пізнавальні процеси. Вона спрямовує діяльність на досягнення мотиваційних цілей, підтримує їх інтенсивність та контролює реалізацію намірів. Мотивація також сприяє вибору нових стратегій та технік для досягнення мотивів.

Теорія Гордона Олпорта [3] про функціональну автономну особистість визнає одночасність різних мотивів людини та їх множинність. Вона описує

когнітивні процеси, такі як планування та інтенції, і приділяє увагу унікальності мотивів кожної окремої особистості. Згідно з цією теорією, наміри та плани людини на майбутнє визначають її сьогоденні дії й поведінку. Поведінка людини не залежить від первинних подвигів, а натомість впливає на майбутнє.

Олпорт [3] виділяє два рівні функціональної автономії особистості.

Перший рівень пов'язаний із задоволенням вітальних потреб, таких як їжа, сон, відпочинок. Цей рівень є стійкою гомеостатичною системою.

На другому рівні функціональна автономія пов'язана з інтересами, цінностями, настановами та намірами особистості. Це найвища система мотивації, яка є динамічною та має гетеростатичний характер. Найістотніші риси та орієнтації людини можна віднести до ядра особистості, до її центральних мотивів.

Навчання є спеціально організованим процесом, у якому вчителі стимулюють активність учнів, контролюють та керують їх діяльністю. Учні в свою чергу займають активну позицію і спрямовують свою діяльність на засвоєння знань, умінь і навичок. Мотивація до навчання є системою, яка підштовхує людину до пізнавальної діяльності. Важливо виховувати в дітей відповідальність та самостійність ще з дитинства, оскільки ці фактори грають важливу роль у подальшому розвитку особистості та її успіху в житті. Засвоєні знання мають бути ефективно використані в практичному житті.

Сильна мотивація може призвести до певних розладів та погіршення ефективності роботи. В процесі навчання мотивація може змінюватися під впливом успіхів, невдач і вибору життєвого шляху. Важливо звертати увагу на способи навчання, які призводять до поліпшення результатів, а не лише на сам результат. Іноді зовнішня мотивація, наприклад, обіцянка винагороди, може бути використана для покращення показників успішності учня, наприклад, якщо він має гарні оцінки у всіх предметах, крім одного.

Мотивація досягнення успіху визначає поведінку дорослих людей. Вона проявляється у ситуаціях, де існують стандарти якості, і вирішуються

завдання, результат яких оцінюється за цими стандартами. Результат може бути успішним або неуспішним, і це залежить від самої особи, яка розуміє свою відповідальність за свої досягнення. Це стосується різних ситуацій, пов'язаних з професійною або навчальною діяльністю, таких як екзамени, навчальні ситуації або робота[15].

Американські дослідники Е. Дісі та Р. Раян [4] вказують на те, що внутрішня мотивація діяльності залежить від можливостей, які надає ця діяльність для задоволення базових психологічних потреб, таких як самодетермінація, відчуття компетентності та міжособистісні стосунки. Вони також виокремлюють кілька типів орієнтацій особистості (самодетерміновану, підконтрольну та індіферентну), які вважаються диспозиційними характеристиками особистості. Однак, такий підхід не дозволяє точно визначити фактори, що впливають на розвиток певного типу внутрішньої мотивації. Крім того, складно вивчити взаємозв'язки між ситуативними та диспозиційними компонентами внутрішньої мотивації.

У різних підходах до визначення поняття «мотиву», існує розбіжність у визначенні сутності мотивації взагалі та мотивації навчання зокрема. В.А. Семиченко [5] виділяє декілька підходів до визначення мотиву, а саме:

1. Мотив як спонукання: мотивом є внутрішнє усвідомлене спонукання, що визначає готовність людини до діяльності.

2. Мотив як потреба: мотивація виникає з потреби, і потреба стає стимулом до діяльності. Існує різні підходи до взаємозв'язку мотиву та потреби, такі як: потреба являє собою мотив, потреба є частиною мотиву, потреба і мотив пов'язані опосередковано і т. д.

Розбіжності визначаються різним розумінням зв'язку між мотивом і потребою, які можуть бути спричинені тим, що потреба може виступати як мотив, бути частиною мотиву, викликати появу мотиву та інші взаємозв'язки.

Інші підходи до визначення мотиву включають:

3. Мотив як намір: деякі автори розглядають мотив як намір, оскільки він відображає плани та цілі людини на майбутнє, вказує на задум діяти певним чином у певній ситуації.

4. Мотив як ціль: за цим підходом потреби розглядаються окремо від мотиву, а рушійною силою активності стає сам предмет задоволення потреби, який повинен бути усвідомленим людиною. Таким чином, мотивом є ціль, до якої людина прагне досягти.

Розглянуті підходи надають різний акцент у розумінні сутності мотиву. Відношення між мотивом і потребою, а також розуміння мотиву як наміру або цілі можуть варіюватися залежно від автора та контексту вивчення мотивації.

Додаткові підходи до визначення мотиву включають:

5. Мотив як стан: за цим підходом спонукання до діяльності виникає внаслідок перебування людини у певному стані. Існує певний стан, який містить захоплення, моделювання «потребового» стану, що передує стану задоволення, і саме цей стан є мотивом діяльності.

6. Мотив як оцінювання: відповідно до цього підходу, завдяки позитивному оціночному ставленню, яке виконує оціночну функцію, у людини виникає мотиваційна установка на виконання певної діяльності. Задоволеність грає важливу роль, оскільки сприяє рішенню людини діяти певним чином у майбутньому.

Ці підходи розглядають мотив як стан або оцінювання, які впливають на спонукання та активність людини. Вони доповнюють розуміння мотивації з інших поглядів і враховують важливість внутрішніх станів та оцінки для мотиваційного процесу.

Додаткові підходи до розуміння мотиву включають:

7. Мотив як емоції: за цим підходом виникнення та задоволення потреб відбувається через мотив та емоції. Емоційні переживання впливають на прояв сили потреб. Мотив має емоційну складову, а сама емоція може виступати як самостійний мотив. Взаємозв'язок між мотивом і емоціями проявляється в цьому підході.

8. Мотив як стійкі властивості особистості: представники цього підходу стверджують, що окрім зовнішніх стимулів, на поведінку людини впливають стійкі якості особистості. Ці якості безпосередньо впливають на формування мотиву та визначають характер діяльності.

9. Мотив як першопричина активності: за цим підходом мотивом можуть бути як зовнішні, так і внутрішні обставини, що визначають діяльність особистості. Ці обставини, відомі як «мотиватори», можуть включати інтереси, нахили, особливості зовнішньої ситуації, можливості особистості, умови досягнення мети, особистісні моральні принципи тощо.

Ці підходи доповнюють розуміння мотивації, враховуючи роль емоцій, стійких властивостей особистості та різних обставин як джерел мотивації та спонукання до дії [6].

У загальному розумінні, мотивація відноситься до сукупності рушійних сил, які впливають на поведінку, діяльність та активність особистості. У контексті учбової діяльності, мотивація включає мотиви навчання та рушійні сили, що спонукають учня до учбової діяльності [17].

Учбова мотивація проявляється через установку цілей, які учень ставить перед собою, та пояснює цілеспрямованість його дій і організованість учбової діяльності з метою досягнення визначеної цілі. Навчальна мотивація також пов'язана з результатами, які учень отримує в процесі навчання, як кінцевим, так і проміжними результатами, які ведуть до реалізації мотивів [16].

У старших класах школи можуть відбуватися зміни в учбових мотивах, де перевагу набувають внутрішні мотиви, такі як самоствердження та досягнення вищих показників у здобутті знань.

Загальна ідея полягає в тому, що мотивація учнів грає важливу роль у навчальному процесі, орієнтує їх на досягнення цілей та впливає на їхню активність та результативність.

В старших класах головним внутрішнім мотивом багатьох учнів є орієнтація на досягнення результату, а не на сам процес навчання. Вони проявляють пізнавальну мотивацію та самостійність. Оскільки сучасні

досягнення науки та техніки вимагають швидкого й самостійного оновлення знань та вмінь, учні повинні розвивати та вдосконалювати свою учбову діяльність.

Важливим аспектом є індивідуальний підхід до учнів, який стимулює їх самостійність та творчу активність. Це передбачає орієнтацію на індивідуально-психологічні особливості учнів і використання спеціальних методів та прийомів, що відповідають їхнім індивідуальним потребам.

У зв'язку з цим необхідно шукати нові технології освіти, які сприяють інтелектуальному розвитку особистості, сприяють розвитку та реалізації її потенціалу.

Дослідження Л. П. Овсянецької виявило шість рівнів розвитку мотивації у школярів:

1. Негативне ставлення до навчання: На цьому рівні домінує мотив уникнення неприємностей і покарань. Учні, які мають таку мотивацію, пояснюють свої невдачі зовнішніми причинами. Вони незадоволені собою і вчителем, і відчувають невпевненість в собі.

2. Нейтральне ставлення до навчання: На цьому рівні учні мають нестійкий інтерес до зовнішніх результатів навчання. Вони можуть переживати нудьгу і невпевненість, але не виявляють вираженої негативності або позитивності щодо навчання.

3. Позитивне, але аморфне, ситуативне ставлення до навчання: На цьому рівні учні виявляють позитивний інтерес до результатів навчання і оцінки вчителя. Однак, їхня мотивація є нестійкою і залежить від ситуації. Вони також мають широкі соціальні мотиви відповідальності, але їхня мотивація може коливатися.

4. Позитивне ставлення до навчання: На цьому рівні учні мають пізнавальні мотиви і виявляють інтерес до способів отримання знань. Вони можуть бути мотивовані власним розвитком і отриманням нових знань.

5. Активне, творче ставлення до навчання: На цьому рівні учні мають мотив самоосвіти і проявляють самостійність. Вони усвідомлюють

співвідношення своїх мотивів і цілей, і можуть проявляти творчість у навчальному процесі.

6. На останньому рівні, який був виявлений дослідницею Л. П. Овсянецькою, учні мають особистісне, відповідальне та активне ставлення до навчання. Вони мають мотив вдосконалення способів співпраці в навчально-пізнавальній діяльності. Учні на цьому рівні виявляють стійку внутрішню позицію і мають мотиви відповідальності за результати спільної діяльності. Це означає, що вони самостійно працюють над своїм навчанням, активно залучаються до процесу та несуть відповідальність за свої досягнення і спільні результати [18].

Для підлітків характерне поєднання соціальних і пізнавальних мотивів у мотиваційній сфері. Формування мотивів учення пов'язане з основною пізнавальною потребою учнів. Коли ця потреба задовольняється, учні розвивають стійкі пізнавальні інтереси, що впливають на їхнє позитивне ставлення до навчання. Цей тип мотивації може охоплювати всі навчальні предмети або виявлятися у відношенні до конкретного предмета. Незадоволення пізнавальної потреби і інтересів може призводити до байдужості або негативного ставлення до навчальних предметів, які вважаються нецікавими, і це може впливати на успішність навчання. Неуспішність у навчанні часто обумовлена комплексом взаємопов'язаних факторів. Особливий інтерес викликає дослідження зв'язку між учбовою мотивацією, навчальними досягненнями та мотивацією, не пов'язаною з навчанням. У старших класах учнів особливу роль відіграє довільна мотивація. Вони краще розуміють своє ставлення до навчання та фактори, які спонукають їх до навчання [20].

1.2. Вплив воєнного стану на навчальну діяльність підлітків.

Воєнний стан в Україні має значний вплив на навчальну діяльність підлітків. Це призводить до змін у їх повсякденному житті і навчальному

процесі, що може мати негативні наслідки. Багато сімей були змушені переїжджати або шукати тимчасовий притулок, що створює невпевненість і нестабільність. Підлітки також часто знаходяться в укритті під час повітряних тривог. Усі ці фактори неодмінно впливають на психологічний та фізичний стан дітей в Україні.

Стаття Хайрана Д. Раджаба з Наджранського університету в Саудівській Аравії досліджує можливості дистанційного навчання в кризових районах [7]. Електронне навчання розглядається як ефективна система освіти, що забезпечує доступ до навчання для населення з труднощами в курсуванні громадського транспорту, логістичними проблемами і мешканців сільських районів. Використання електронного навчання дозволяє уникнути щоденного переміщення учнів до навчальних закладів, що знаходяться в зоні постійної загрози повітряних бомбардувань та ракетних обстрілів.

Дистанційне навчання дозволяє учням отримувати доступ до навчальних матеріалів з безпечного притулку у синхронному або асинхронному режимі. Викладачі можуть забезпечувати учнів необхідними ресурсами для навчання в класному і позакласному середовищі за допомогою онлайн-платформ, не покладаючи їхню безпеку під загрозу. У зв'язку з війною в Україні, де мільйони людей стали внутрішніми переселенцями або емігрантами, освітня криза стала надзвичайно актуальною, а дистанційне навчання, адаптоване до умов війни, стало єдиним способом збереження освітньої галузі.

Введення воєнного стану на всій території України у зв'язку з агресією Росії максимально ускладнило гуманітарну сферу країни і вимагає надшвидкого реагування та ефективного управління. Дистанційне та змішане навчання вже стали звичними для освітньої галузі на всіх її рівнях. У таких умовах необхідні оперативні рішення, які можна швидко адаптувати до змінюючихся обставин, особливо в регіонах, де тривають бойові дії і ситуація змінюється дуже швидко і часто погіршується. Це ставить виклик перед

гуманітарною галуззю та вимагає прискореного реагування та інноваційних рішень [8]

Адаптація підлітків до навчання має певні психологічні особливості, такі як складність, етапність, тривалість, індивідуальність та обов'язковості [21]. Умови воєнного конфлікту створюють додаткові проблеми для адаптації, такі як складність використання дистанційних освітніх технологій, зміна співвідношення видів навчальної діяльності, втрата мотивації до навчання, недостатня наявність кваліфікованих фахівців у психологічних службах та дискримінація підлітків-переселенців.

Для вирішення цих проблем можна запропонувати такі заходи: впровадження змішаного навчання та надання адресних субсидій на інтернет, зменшення навантаження на учнів, проведення бесід з метою підвищення мотивації до навчання, підвищення кваліфікації спеціалістів у психологічних службах та проведення роз'яснювальних заходів для запобігання дискримінації переселенців. Ці заходи можуть сприяти поліпшенню ситуації та підтримці підлітків під час навчання в умовах воєнного конфлікту [21].

Підлітки в умовах воєнного конфлікту стикаються зі значними змінами у своїх планах та пріоритетах. Безпека та допомога армії стають на перший план, водночас зменшується інтерес до навчання та пристосування до нього. Адаптація до навчання в умовах війни стає викликом через постійну загрозу фізичних травм через обстріли та ракетні удари. Психологічні проблеми, пов'язані з тривогою та хвилюванням за своє життя та життя близьких, також ускладнюють процес адаптації до навчання.

В умовах війни організація освітнього середовища в Україні залежить від безпекової ситуації в різних регіонах. Більшість учнів навчається у дистанційному форматі, що становить значний виклик через постійні зміни у їхньому звичному житті, на які необхідно швидко адаптуватися. Враховуючи це, психологічна адаптація учнів до нових умов навчання набуває особливого значення, оскільки вона впливає на їхній подальший особистісний та професійний розвиток.

У більшості закладів середньої освіти, за винятком окремих випадків, відсутня централізована шкільна система освітніх ресурсів, електронних журналів тощо. В умовах воєнного стану така централізована система може стати недоцільною та непотрібним обтяженням[23].

Учням і вчителям, які знаходяться в евакуації або укритті без доступу до звичних навчальних ресурсів, електронних пристроїв та обмеженого інтернет-зв'язку, потрібна спрощена і неформалізована система взаємодії, яка нагадує корисні поради, а не стандартизовану процедуру. Вчителі та учні мають мати повну технічну і методичну автономію для досягнення головної мети освітнього процесу. Не припустимий будь-який тиск з боку адміністрації школи або інших установ на учасників цього освітнього процесу.

Як стає очевидним, вчителі, які раніше самостійно організовували та контролювали свій освітній процес, мають більше можливостей зв'язатись зі своїми учнями, особливо через мобільні пристрої [9].

Дистанційне навчання вимагає правильної мотивації підлітків, яка є одним з найважливіших факторів успіху. Вони проводять багато часу самостійно освоюючи матеріал, що вимагає концентрації, наполегливості та бажання вчитися. Багато традиційних методів мотивації не є так ефективними у дистанційному навчанні, як у присутності вчителя [9].

Дистанційне навчання - це форма освіти, яка базується на самостійній роботі учнів. Вона дозволяє навчатися у зручний час та місці, віддаленому від викладача. Сучасне розуміння дистанційного навчання включає елементи різних форм навчання (очного, вечірнього, заочного) з використанням сучасних комп'ютерних і телекомунікаційних технологій [9].

Воєнний стан сильно впливає на підлітків і призводить до значних труднощів у їхньому соціальному та психоемоційному стані. Зміна середовища проживання та втрата звичного кола спілкування негативно впливають на емоційну, соціальну і особистісну сфери дітей. Підлітки можуть відчувати тривогу, страх, невпевненість, напругу, гнів чи агресію. Вони також можуть мати проблеми у спілкуванні з однолітками та дорослими, а при

переїзді за кордон - з іноземцями. На особистісному рівні виникають проблеми із самооцінкою та бажанням встановлювати контакти з оточуючими. У результаті цього знижується академічна успішність, порушується психічне здоров'я, руйнується міжособистісні відносини і з'являються невротичні стани [10].

Оптимальний рівень складності навчальних завдань є ключовим для підвищення мотивації учнів до навчання. Учні більш наполегливо займаються, коли вони відчують успіх і задоволення від навчальної ситуації. Важливо створити початкові умови для успіху, а потім поступово підвищувати вимоги. Надмірно складні цілі можуть призвести до розчарування та втрати інтересу до навчання [11].

Внутрішня мотивація є найефективнішим стимулом для підлітків у дистанційному навчанні. Вона вимагає свідомої дії і відіграє вагомую роль у таких складних умовах, як стрес, тривоги, переїзди та зміни середовища. У таких ситуаціях підлітки можуть втрачати мотивацію до навчання. Дистанційна освіта потребує від них зосередженості, сконцентрованості та самоконтролю. Пізнавальні мотиви, пов'язані з бажанням розвиватися та пізнавати нове, і соціальні мотиви, пов'язані зі спілкуванням та об'єднанням у групу, виступають основними мотивами навчання [12].

Після військових дій учні та викладачі навчальних закладів можуть зіткнутися з проблемою посттравматичного стресового розладу. Ця проблема важлива, оскільки людина ззовні може виглядати нормальною, але певні ситуації можуть спричинити реакцію, яка нагадує про пережитий дистрес. Це може бути спричинено різкими звуками, подібними до вибуху, повітряною тривогою або різкою інтонацією у розмові. Ці проблеми можуть тривати від декількох тижнів до декількох років, залежно від тяжкості дистресу [19].

Посттравматичний синдром може впливати як на мирних жителів, так і на військових, проявляючись у різних психологічних і фізичних симптомах. У дітей, які пережили війну, цей синдром проявляється у відчутті невірноваженості, роздратованості, порушеннях сну та інших нервово-

соматичних проблемах [22]. Діти, які стали свідками смерті близьких людей або відчували загрозу для свого життя, часто стають замкненими в собі. Вони втрачають розуміння та досвід звичного "світу" і не знають, як його відновити. Подібний ефект може спостерігатися і у дітей, які пережили розлучення батьків. Відновлення психологічного стану дитини після таких травматичних подій потребує підтримки з боку інших людей. Тому важливо розуміти ці обставини і починати роботу з подолання наслідків війни вже зараз [13].

Висновки до першого розділу

Мотивація - психологічний процес, який безпосередньо впливає на напрям діяльності та мобілізує енергію для її виконання. Мотивація є початковим етапом активності людини. Вона формується, коли ціль пов'язується з особистісними цінностями, і чим важливіші цінності, тим сильніша мотивація.

Воєнне становище в Україні дуже вплинуло на мотивацію до навчання у підлітків. Постійні тривоги, стрес, дистанційне навчання, все це не аби як вплинуло на навчання та успішність. Після військових дій учні та викладачі навчальних закладів можуть зіткнутися з проблемою посттравматичного стресового розладу. Це питання є важливим, оскільки, хоча людина може виглядати зовні нормальною, певні ситуації можуть викликати реакції, які нагадують їй про пережиті страждання. Це може бути викликано раптовими звуками, такими як вибухи або повітряна тривога, або різким тоном у розмові.

Відновлення психологічного стану дитини після таких травматичних подій потребує підтримки з боку інших людей. Тому важливо розуміти ці обставини і починати роботу з подолання наслідків війни вже зараз.

При наявності до мотивації до навчання пізнавальна діяльність підлітків має наполегливий та зацікавлений характер. Підліток бажає навчатись, дізнаватись щось нове, навчання викликає в нього позитивні емоції. Дистанційна форма навчання, яка проходить під час воєнного стану, звичайно, не могла не вплинути на мотивацію до навчання у підлітків. Їх апатичність та небажання вчитись може бути пов'язане з різними причинами, першою з яких і є воєнний стан.

II Розділ

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ У ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Методологія дослідження вмотивованості учнів до навчання

У експериментальному дослідженні проблеми мотивації до навчання у підлітків в умовах воєнного стану брали участь учні КГ №113 та учні КГ № 69 у кількості 40 осіб (20 дівчат та 20 хлопців) віком від 13 до 16 років.

Таблиця 2.1 - Експериментальна група

Стать	Кількість учнів	
	В період до воєнного стану (КГ № 113)	Під час воєнного стану (КГ № 69)
Дівчата	10 осіб - 25%	10 осіб - 25%
Хлопці	10 осіб - 25 %	10 осіб - 25%

Було виділено дві групи досліджуваних

1. Підлітки проходили дослідження в період довоєнного стану
2. Підлітки проходили дослідження в період воєнного стану

Метою констатувального етапу дослідження було створення добірки методик та діагностування підлітків, з ціллю визначення рівня їх вмотивованості в період до та під час воєнного стану.

Для діагностики вмотивованості підлітків в період воєнного стану було використано однакові методики для двох груп, але у різний час.

Завдання дослідження:

- Оцінити рівень вмотивованості підлітків до навчання ДО та ПІД ЧАС воєнного стану.
- Зробити порівняльну характеристику .

Серед методики, які можна використовувати для дослідження мотивації до навчання:

- Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса
- Методика «Спрямованість на оцінку»(Є. Ільїн, Н. Курдюкова) (Див. додаток Б)
- Методика «Спрямованість на отримання знань»(Є. Ільїн, Н. Курдюкова) (Див. додаток А)
- Анкета для вивчення мотивів навчальної діяльності учнів (Б. К. Пашичев) (Див. додаток В)

Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса. (Опитувальник Т. Елерса для вивчення мотивації досягнення успіху).

Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса призначена для діагностування особистісної мотивації до успіху. Під час проведення дослідження Т. Елерс вважав, що суб'єкт в якого більше перевищує мотивація до успіху віддає перевагу середньому або низькому рівню розвитку. Така людина буде усіляко уникати високого рівня ризику. Варто зазначити, що менші надії на успіх буде мати людина ,у якої присутня сильна мотивація до успіху. Дана методика може бути корисною як для підлітків, так і для дорослих людей.

Учасникам буде представлено 41 твердження, на кожне з них треба дати відповідь «ТАК» чи «НІ». На проведення тесту дається невизначена кількість часу. Результати опитування розраховуються за допомогою ключа. Чим нижча сума балів, тим нижчий рівень мотивації до досягнення успіху.

10б - низький рівень мотивації до успіху

11 - 16 - середній рівень мотивації до успіху

17 - 20 - високий рівень мотивації до успіху

Вище 21 - дуже високий рівень мотивації до успіху

Методика (Є. Ільїн, Н. Курдюкова) «Спрямованість на отримання знань» (Див. додаток А) створена для визначення рівнів мотивації до отримання

знань. Розрахована на дітей та підлітків (від 10 до 17 років) і дозволяє визначити рівень мотивації до отримання знань від низького, середнього до високого.

Методика «Спрямованість на оцінку» (Є. Ільїн, Н. Курдюкова) (Див. додаток Б) створена для визначення рівнів мотивації до отримання оцінки. Розрахована на дітей та підлітків (від 10 до 17 років) і дозволяє визначити рівень мотивації до отримання оцінки від низького, середнього до високого.

Анкета для вивчення мотивів навчальної діяльності учнів (Б. К. Пашнев) (Див. додаток В), метою такої анкети є вивчення відношення учнів до 8 головних мотивів навчальної діяльності. Анкета утворена з 28 пунктів, в кожному з них знаходиться пара тверджень, що віддзеркалюють в собі значення двох із восьми мотивів навчальної діяльності. Анкета була складена таким чином, щоб була можливість порівнювати вісім головних мотивів навчальної діяльності та розкривати мотиви, яким надають перевагу. Методика використовується для учнів середньої та старшої школи. Це анкетування дає змогу визначити силу тієї чи іншої з 8 мотивацій.

Для кожного мотиву у анкеті є своя літера. Так, літерою А, наприклад, позначаються зовнішні мотиви примусу з метою ухилення покарання, літерою Б - соціально-орієнтовані мотиви (мотиви боргу і відповідальності); В - пізнавальні мотиви (знання як мета розвитку особи); Г - мотиви престижу; Д - мотиви матеріального благополуччя; Е - мотиви отримання інформації (знання як засіб самоствердження); Ж - мотиви досягнення успіху; З - мотиви соціально залежної орієнтації поведінки.

Аналіз результатів здійснюється способом підрахунку частоти вибору кожної літери. Загальний кількісний показник для кожної з літер є мірою переважання цієї теми в ієрархії навчальної мотивації учнів.

Порівняльна характеристика та аналіз результатів емпіричного дослідження.

Для оцінки результатів методики нам потрібно керуватися результатами, які ми бачимо в таблицях 2.2 та 2.3.

Таблиця 2.2 - Рівні спрямованості до отримання знань (перша група)

Рівні спрямованості	Кількість підлітків	Кількість підлітків, %
Високий	13	65%
Середній	5	25%
Низький	2	10%

На таблиці 2.2 ми бачимо, що у підлітків першої групи доволі високий рівень спрямованості до знань. Це може означати, що для учнів першої групи пріоритетом є отримання знань, вони зацікавлені саме у навчанні, отриманні нової інформації, вивченні чогось нового.

Тепер розглянемо результати другої групи(табл.2.3.).

Таблиця 2.3 - Рівні спрямованості до отримання знань (друга група)

Рівні спрямованості	Кількість підлітків	Кількість підлітків, %
Високий	3	15%
Середній	6	30%
Низький	11	55%

З таблиці 2.3 ми бачимо ,що у підлітків другої групи низький рівень спрямованості до знань. Для того, щоб розібратись ,яка в чому може бути причина ,необхідно провести методику «Спрямованість на оцінку» (Є. Ільїн, Н. Курдюкова), що дозволить підтвердити або спростувати припущення про ймовірність впливу мотивації отримання оцінки на загальний показник мотивації до навчання.

Для оцінки результатів методики нам потрібно керуватися результатами, які ми бачимо в таблицях 2.4 та 2.5.

Таблиця 2.4 - Рівні спрямованості до отримання оцінки (перша група)

Рівні спрямованості	Кількість підлітків	Кількість підлітків, %
Високий	2	10%
Середній	6	30%
Низький	12	60%

З таблиці 2.4 видно, що у підлітків першої групи переважає низький рівень спрямованості до отримання оцінки. Це може означати, що оцінка для більшої кількості підлітків у цієї групи не грає важливу роль.

Тепер розглянемо результати другої групи(табл.2.5)

Таблиця 2.5 - Рівні спрямованості до отримання оцінки (друга група)

Рівні спрямованості	Кількість підлітків	Кількість підлітків, %
Високий	13	65%
Середній	5	25%
Низький	2	10%

Для того, щоб порівняти результати двох груп та зробити висновки представимо порівняльну діаграму (рис. 2.1).

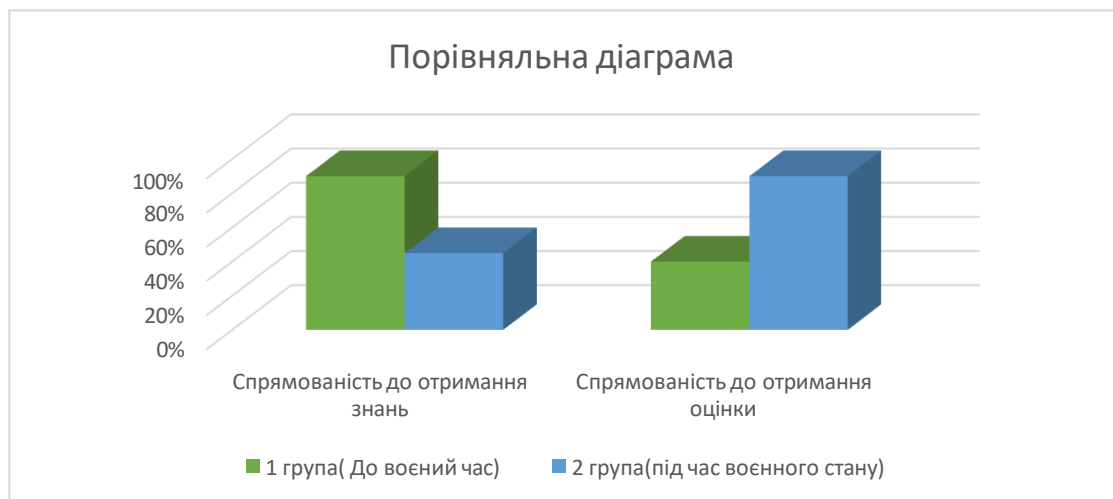

Рис.2.1 - Порівняльна діаграма спрямованостей до отримання оцінки та набуття знань.

Після проведення методик серед двох груп підлітків (1 - проходила методики до воєнного стану, а друга під час воєнного стану) ми спостерігаємо, що для першої групи пріоритетом є саме отримання знань, а не оцінка, а для другої групи- з точністю навпаки, пріоритетом є саме оцінка, а не знання.

Це можна пояснити тим, що до війни підліткам було більш цікаво навчатися, вони прагнули до знань, вивчали щось нове. У воєнний час дистанційне навчання підліткам не приносить задоволення, тому і спрямованість до отримання знань в них дуже низька.

Аналізуючи методику Пашнева, у першій досліджуваній групі підлітків, що проходили анкетування до воєнного часу, ми можемо помітити що у хлопців та дівчат мотиви до навчальної діяльності дещо відрізняються(табл.2.6 , 2.7).

Таблиця 2.6 - Мотиви до навчальної діяльності дівчат

Мотиви	Кількість підлітків, у яких переважає певний мотив	Кількість підлітків, у яких переважає певний мотив,%
Мотив матеріального благополуччя	3	15%
Пізнавальний мотив	5	25%
Мотив отримання інформації	2	10%

У дівчат першої групи переважали пізнавальні мотиви (25% від усіх підлітків), мотиви матеріального благополуччя(15%), мотиви отримання інформації(10%).

Таблиця 2.7 - Мотиви навчальної діяльності хлопців

Мотиви	Кількість підлітків, у яких переважає певний мотив	Кількість підлітків, у яких переважає певний мотив, %
Мотив престижу	2	10%
Пізнавальний мотив	4	20%
Мотив отримання інформації	4	20%

У хлопців переважали пізнавальний мотив (20%), мотив отримання інформації (20%) та мотив престижу(10%).

По даним результатів проведеної методики ми можемо сказати, що і у дівчат, і у хлопців на даному етапі переважав пізнавальний мотив, а також мотив отримання інформації, що може свідчити про їх високий рівень мотивації до навчання та зацікавленість у навчанні.

Окрім спільних мотивів навчання у результатах дослідження також присутні і інші мотиви.

Проведемо аналіз дослідження у другій групі підлітків, які проходили анкетування під час воєнного стану (табл.2.8).

Таблиця 2.8 - Почнемо з аналізу мотивів навчальної діяльності у дівчат.

Мотиви	Кількість підлітків, у яких переважає певний мотив.	Кількість підлітків, у яких переважає певний мотив, %.
Пізнавальний мотив	1	5%
Мотиви матеріального благополуччя	7	35%

З таблиці 2.8 можемо зробити висновки, що :

- Мотиви навчальної діяльності підлітків, що проходили дослідження до воєнного стану дуже змінились порівняно з результатами підлітків, які проходили його зараз;

- Мотиви навчальної діяльності були визначені лише у 8 дівчат із 10.

Розглянемо аналіз мотивів навчальної діяльності хлопців другої групи(табл. 2.9.)

Таблиця 2.9 - Мотиви навчальної діяльності хлопців другої групи

Мотиви	Кількість підлітків, у яких переважає певний мотив	Кількість підлітків, у яких переважає певний мотив,%
Мотиви матеріального благополуччя	5	25%
Зовнішні мотиви примусу з метою ухилення покарання	4	20 %

З таблиці 2.9 ми можемо побачити, що

- Так само як і у дівчат показники другої групи суттєво відрізняються від показників першої;

- Мотиви навчальної діяльності були визначені у 9 хлопців з 10.

На основі цих показників ми можемо зробити порівняльну діаграму окремо мотивів хлопців та дівчат (рис 2.2).

Рис.2.2. - Порівняльна діаграма мотивів навчальної діяльності дівчат

Враховуючи, що у хлопців до та в період воєнного стану мотиви до навчання дуже відрізняються, то для зручності ми зробимо діаграму, яка буде ілюструвати динаміку мотивів(рис. 2.3).

Рис.2.3. - Показники мотивів хлопців обох груп

Підводячи підсумки проведення дослідження, за допомогою методики Пашнева ми можемо сказати, що результати першої групи досліджуваних та другої суттєво відрізняються один від одного.

Якщо до воєнного часу у підлітків(що у хлопців, що у дівчат) переважали мотиви пізнавальні, мотиви отримання інформації, то під час воєнного стану мотиви змінились, а у деяких зовсім не вирізнялись.

Ми проводили дослідження до воєнного стану з однією групою, а в період воєнного стану - з іншою, це звичайно могло вплинути на результати, проте не суттєво.

Мотиви, які переважали у підлітків в період воєнного стану також є навчальними, але вони не орієнтовані на пізнавальну функцію, тобто в цей період вони не є зацікавленими у навчанні.

2.2 Рекомендації щодо підвищення рівня вмотивованості підлітків до навчання під час воєнного стану.

Підвищити рівень мотивації підлітків до навчання можна в межах просвітницької, профілактичної та розв'язкової роботи з залученням педагогів.

Формування творчої особистості можна назвати дуже важливим та необхідним завданням сучасної системи освіти. Варто зазначити, що основним спонукальним мотивом до творчої діяльності є розвиток мотиваційної сфери особистості [25].

Тренінг спрямований на формування у молоді відповідної навчальної мотивації.

Мета: створення соціально-психологічних умов для формування у підлітків ефективного стилю пізнавальної навчальної діяльності.

Завдання:

- Створити позитивну мотивацію, яку потребують підлітки.;
- Розвивати навички самоаналізу та саморефлексії, які є необхідними для підлітків на даному етапі навчання;
- Надати учням можливість розпізнати свої сильні сторони та навчитися їх використовувати у процесі навчання;
- Дати підліткам уявлення про слабкі сторони своєї пізнавальної діяльності та поради, як їх розвинути або адаптувати(компенсація іншими можливостями).

Вік учасників тренінгу: 11 - 14 років.

Кількість та тривалість зустрічей: 10 занять по 90 хвилин (1,5 години).

Кількість учасників: 10 - 15 чоловік.

Програма мотиваційного тренінгу включала три етапи. I

Перший етап - етап ознайомлюючий, триває 1 - 2 заняття.

Мета: емоційне об'єднання учасників групи, активізація бажання удосконалюватися.

Зміст занять: психотехнічні вправи, створені для самовизначення і самоусвідомлення своїх особистісних якостей, визначення специфіки здібностей та інтересів.

Другий етап – розвивальний, триває від 4 до 6 занять.

Мета: підвищення рівня навчальної мотивації, широка компетентність, визначення стійкого кола інтересів, вдосконалення навичок самоаналізу, внутрішніх критеріїв самооцінки, розвиток цінностей, стандартів, переконань та стратегій прийняття рішень для досягнення ключових завдань.

Третій етап - етап закріплення, триває 1-2 заняття.

Мета - реалізація особистісних ресурсів, створення умов для застосування знань, умінь і навичок у повсякденному житті.

Кожне заняття проводиться в стандартній формі і включає в себе такі етапи:

1. Вступна частина. Здійснюється мобілізація уваги, формування інтересу до заняття, актуалізація нових знань.
2. Основна частина. Розвиток мотиваційної сфери підлітків.
3. Заключна частина. Підведення підсумків заняття, планування.

Висновки до 2 частини

Експериментальне дослідження проводилося на базі КГ 113 та КГ 69. У дослідженні брали участь 40 підлітків(20 хлопців та дівчат).

Для проведення дослідження були обрані наступні методики:

- Методика «Спрямованість на оцінку» (Є. Ільїн, Н. Курдюкова);
- Методика «Спрямованість до набуття знань» (Є. Ільїн, Н. Курдюкова);
- Методика Б. Пашнєва. Метою якої було Виявлення мотивів навчальної діяльності учнів.

Отримавши результати дослідження за методиками Є. Ільїна нам вдалося визначити які саме рівні спрямованості у підлітків в період до та під час воєнного стану, а також зробити їх порівняльну характеристику.

За другою методикою нам вдалося визначити мотиви навчальної діяльності підлітків. Після проведення дослідження, ми зробили таблицю, за допомогою якої визначили, які зміни відбулися в провідних мотивах підлітків з початку воєнного стану.

Після проведення всіх досліджень ми привели приклад мотиваційного тренінгу для підлітків.

Висновки

Теоретичний аналіз та емпіричне дослідження мотивів учіння підлітків дозволяють зробити такі висновки:

1. Мотивація - психологічний процес, який безпосередньо впливає на напрям діяльності та мобілізує енергію для її виконання. Вона невід'ємно пов'язана з потребами людини і з'являється, коли виникає нестача або потреба. Мотивація є початковим етапом активності людини. Вона формується, коли ціль пов'язується з особистісними цінностями, і чим важливіші цінності, тим сильніша мотивація.

На даний момент проблема мотивації до навчання є дуже актуальною. Ситуація в країні дуже впливає не тільки на мотивацію до навчання у підлітків, але й на їх загальний психологічний стан.

Дистанційне навчання завдає немало проблем. Учням важче зосередитися на виконанні завдань, щось вивчати, досліджувати нове.

2. Нами було проведено дослідження за допомогою таких методик: методика «Спрямованість на оцінку» (Є. Ільїн, Н. Курдюкова); методика «Спрямованість до набуття знань» (Є. Ільїн, Н. Курдюкова); методика Б. Пашнева.

Метою якої було виявлення мотивів навчальної діяльності учнів. За результатами методик було виявлено, що мотивація до навчання до воєнного стану і під час воєнного стану дуже відрізняються одна від одної. До воєнного часу мотивація до навчання була значно вище, також відрізнялись мотиви навчання у підлітків. Під час воєнного стану мотивація до навчання є спрямованою лише на отримання оцінки, а не на отримання знань, як до воєнного стану.

3. За результатами цих методик, нами було представлено мотиваційний тренінг для підлітків.

Отже, тема мотивації до навчання у підлітків набула особливої актуальності, у зв'язку із воєнним станом та дистанційним навчанням.

Проте, наразі створюється багато методів задля комфортного освітнього процесу та якісного навчання.

Список літератури

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
2. Madsen K. B. «Theories of Motivation». In B. B. Wolman (Ed.). *Handbook of General Psychology*, Englewood Cliffs, New Jersey, 1973. P. 673-706.
3. Тарасун В. В. Формування самосвідомості у дітей переддошкільного віку з особливостями у розвитку (формування самості на основі диспозиційної теорії особистості Г. У. Олпорта). *Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*, 2011. №17. С. 230-139.
4. Deci E. L., Ryan R. M. The «What" and "Why» of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. *Psychological Inquiry*, 2000. Vol. 11, No. 4. P. 227-268.
5. Семиченко В. А. Проблеми мотивації поведінки і діяльності людини. *Модульний курс психології*, 2004. 521 с.
6. Збірник наукових праць: педагогічна освіта теорія і практик. URL: http://ped.kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/8_2011.pdf#page=32
(дата звернення: 01.05.2023.)
7. Tierney W. G. What Should Higher Ed Learn From World War II? Retrieved from: <https://www.insidehighered.com/views/2021/04/05/higher-ed-should-learn-lessonsworld-war-ii-about-serving-public-good-opinion> (date of access: 11.04.2022)
8. Журнал «Перспективи та інновації науки». Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина», 2022. № 4(9).
9. Прибилова В. Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України, 2019.
10. Гнатюк О. В. Адаптаційні розлади в учнів молодшого шкільного віку в умовах воєнного стану, 2022.
11. Ліпська С. Мотивація до музичного навчання учнів мистецької школи в умовах викликів сьогодення, 2021.

12. Квятковська А. О., Андросович К. А., Ковальова О. В., Прокоф'єва О. О. Особливості навчальної мотивації студентів передвищих фахових та вищих навчальних закладів в умовах сучасних військових конфліктів. Мелітополь, 2022. С. 177-182.
13. Коляденко Н. Посттравматичний стресовий розлад як медико-психосоціальна проблема. *Перспективи та інновації науки*, 2021, 2 (2).
14. Лахтадир Т. В. Аналіз посттравматичного синдрому у військовослужбовців в теорії та на практиці. *European scientific discussions*, 2021. 89 р.
15. Мотивація: джерело сил для дій. URL: <https://liferules.com.ua/psihologiya/motivatsiya-ponyattya-vidi-sposobi.html> (дата звернення: 31.03.2021)
16. Дзюбко Л. В. Мотивація навчальної діяльності як психолого-педагогічна проблема. *Психолінгвістика*, 2009. №4. С. 33-43.2.
17. Калініченко А. В. Мотивація та мотиваційний процес: сутність та поняття. *Вісник економіки транспорту і промисловості*, 2013. №42. С. 417-420.
18. Овсянецька Л. П. Мотиваційна основа творчості. *Філософія, соціологія, психологія : збірник наукових праць*. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ, 2007. №12(2). С. 23-30.
19. Михайлов Б. В., Чугунов В. В., Курило В. О., Саржевський С. Н. Посттравматичні стресові розлади: Навчальний посібник / за заг. ред. проф. Б. В. Михайлова. Харків: ХМАПО, 2014. №2. 223 с.
20. Захарчук Т.П., Строкач Л. М. Психологічні особливості мотивації учбової діяльності сучасних старшокласників. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова: Психологічні науки*, 2012. №39. С. 103-109.
21. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ: Рад. школа, 1989. 608 с.
22. Кондратенко Л. О., Манилова Л. М. Специфіка мотивації до учіння одинадцятикласників загальноосвітніх шкіл. *Освітній простір в контексті гуманістичної парадигми: психологічні пріоритети сучасності : збірник*

наукових праць / за ред. С. Д. Максименка. Київ-Оттава : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Fundamental And Applied Researches In Practice Of Leading Scientific Schools, 2020. С. 92–100.

23. Іванова О. І. Організація самопізнання молодших підлітків як стимул до самовдосконалення. Вісник Харківської державної академії культури. 2012. Вип. 37. С. 269–276.

24. Дзюбко Л. В., Гриценко Л. Діагностика навчальної мотивації : збірник методик. Київ: Шк. світ, 2011. 128 с.

25. Климчук В. О. Чинники та показники розвитку внутрішньої мотивації творчості. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. / за ред. Максименка С.Д. Київ, 2002. №4. С. 130-134

ДОДАТКИ

Додаток А

Методика «Спрямованість на набуття знань» (Є.П. Ільїн, Н.А. Курдюкова)

1. Отримавши погану оцінку ти, прийшовши додому:
  - А) відразу сідаєш за уроки, повторюючи і той матеріал, з якого погано відповів;
  - Б) сідаєш дивитись телевизор або гратися на комп'ютері, думаючи, що урок з цього предмету буде ще через день.
2. Після того, як отримав гарну оцінку ти:
  - А) продовжуєш добросовісно готуватися до наступного уроку.
  - Б) не готуєшся ретельно, так як знаєш, що все одно не запитають.
3. Буває, що ти залишаєшся незадоволений відповіддю, а не оцінкою:
  - А) так; Б) ні
4. Що для тебе навчання:
  - А) пізнання нового;
  - Б) обтяжливе завдання.
5. Чи залежать твої оцінки від ретельності підготовки до уроку:
  - А) так; Б) ні.
6. Чи аналізуєш ти після отримання низької оцінки, що зробив неправильно:
  - А) так; Б) ні.
7. Чи залежить твоє бажання готувати домашнє завдання від того, чи виставляють за нього оцінки:
  - А) так; Б) ні.
8. Чи легко тобі «втягнутися» в навчання після канікул:
  - А) так; Б) ні.
9. Чи шкодуєш ти, що не буває уроків із-за хвороби вчителя:
  - А) так; Б) ні.

10. Коли ти, перейшовши в наступний клас, отримувеш нові підручники, чи цікавить тебе, про що в них йтиме мова?

А) так; Б) ні.

11. Що на твою думку краще – навчатися чи хворіти:

А) навчатися; Б) хворіти.

12. Що для тебе важливіше – оцінки чи знання:

А) оцінки; Б) знання.

Таблиця 1.1 - Методика Спрямованість на отримання оцінки

№ п/п	Запитання	Так	Ні
1	Чи пам'ятаєш ти, коли отримав першу в житті двійку?		
2	Чи хвилює тебе, що твої оцінки дещо гірші, ніж у інших учнів класу?		
3	Чи буває, що перед контрольною роботою серце у тебе починає підвищено стукати?		
4	Чи червонієш ти під час оголошення тобі поганої оцінки?		
5	Якщо в кінці тижня ти отримав погану оцінку у тебе у вихідний день поганий настрій?		
6	Якщо тебе довго не викликають, це тебе хвилює?		
7	Чи хвилює тебе реакція однолітків на отриману тобою оцінку?		
8	Чи готуєшся ти до наступного уроку після отримання відмінної оцінки так як потрібно, хоча і знаєш, що все одно запитають нескоро?		
9	Чи хвилює тебе очікування опитування?		
10	Чи було тобі цікаво навчатися, якби оцінок взагалі не було?		
11	Чи бажатимеш ти, щоб тебе запитали, якщо будеш знати, що оцінку за відповідь не поставлять?		
12	Після отримання оцінки на уроці ти продовжуєш активно працювати?		

Анкета для вивчення мотивів навчальної діяльності учнів *(Б.К.Пашнєв)*

1. А) Вас більше спонукає до навчання бажання уникнути покарання за невиконані завдання? АБО
Б) Вас більше спонукає до навчання бажання мати знання, щоб бути корисним людям?
2. В) Вас більше спонукає до навчання бажання думати, пізнавати нове, невідоме, вирішувати складні завдання? АБО
Г) Вас більше спонукає до навчання бажання бути серед найкращих учнів?
3. Д) Вас більше спонукає до навчання бажання мати в майбутньому хорошу професію, хороші матеріальні умови? АБО
Е) Вас більше спонукає до навчання бажання бути грамотною, ерудованою людиною?
4. Ж) Вас більше спонукає до навчання бажання будь-яку роботу виконувати якнайкраще? АБО
З) Вас більше спонукає до навчання бажання, щоб інші не думали про Вас погано, не бути гіршим за інших?
5. Б) Вас більше спонукає до навчання бажання мати знання, щоб бути корисним людям? АБО
В) Вас більше спонукає до навчання бажання думати, пізнавати нове, невідоме, вирішувати складні завдання?
6. Г) Вас більше спонукає до навчання бажання бути серед найкращих учнів? АБО
Д) Вас більше спонукає до навчання бажання мати в майбутньому хорошу професію, хороші матеріальні умови?
7. Е) Вас більше спонукає до навчання бажання бути грамотною, ерудованою людиною? АБО

Ж) Вас більше спонукає до навчання бажання будь-яку роботу виконувати якнайкраще?

8. А) Вас більше спонукає до навчання бажання уникнути покарання за невиконані завдання? АБО

В) Вас більше спонукає до навчання бажання думати, пізнавати нове, невідоме, вирішувати складні завдання?

9. Б) Вас більше спонукає до навчання бажання мати знання, щоб бути корисним людям? АБО

Г) Вас більше спонукає до навчання бажання бути серед найкращих учнів?

10. В) Вас більше спонукає до навчання бажання думати, пізнавати нове, невідоме, вирішувати складні завдання? АБО

Д) Вас більше спонукає до навчання бажання мати в майбутньому хорошу професію, хороші матеріальні умови?

11. Г) Вас більше спонукає до навчання бажання бути серед найкращих учнів? АБО

Е) Вас більше спонукає до навчання бажання бути грамотною, ерудованою людиною?

12. Д) Вас більше спонукає до навчання бажання мати в майбутньому хорошу професію, хороші матеріальні умови? АБО

Ж) Вас більше спонукає до навчання бажання будь-яку роботу виконувати якнайкраще?

13. Е) Вас більше спонукає до навчання бажання бути грамотною, ерудованою людиною? АБО

З) Вас більше спонукає до навчання бажання, щоб інші не думали про Вас погано, не бути гіршим за інших?

14. А) Вас більше спонукає до навчання бажання уникнути покарання за невиконані завдання? АБО

Г) Вас більше спонукає до навчання бажання бути серед найкращих учнів?

15. Б) Вас більше спонукає до навчання бажання мати знання, щоб бути корисним людям? АБО

Д) Вас більше спонукає до навчання бажання мати в майбутньому хорошу професію, хороші матеріальні умови?

16. В) Вас більше спонукає до навчання бажання думати, пізнавати нове, невідоме, вирішувати складні завдання? АБО

Е) Вас більше спонукає до навчання бажання бути грамотною, ерудованою людиною?

17. Г) Вас більше спонукає до навчання бажання бути серед найкращих учнів? АБО

Ж) Вас більше спонукає до навчання бажання будь-яку роботу виконувати якнайкраще?

18. Д) Вас більше спонукає до навчання бажання мати в майбутньому хорошу професію, хороші матеріальні умови? АБО

3) Вас більше спонукає до навчання бажання, щоб інші не думали про Вас погано, не бути гіршим за інших?

1. А) Вас більше спонукає до навчання бажання уникнути покарання за невиконані завдання? АБО

Д) Вас більше спонукає до навчання бажання мати в майбутньому хорошу професію, хороші матеріальні умови?

2. Б) Вас більше спонукає до навчання бажання мати знання, щоб бути корисним людям? АБО

Е) Вас більше спонукає до навчання бажання бути грамотною, ерудованою людиною?

3. В) Вас більше спонукає до навчання бажання думати, пізнавати нове, невідоме, вирішувати складні завдання? АБО

Ж) Вас більше спонукає до навчання бажання будь-яку роботу виконувати якнайкраще?

4. Г) Вас більше спонукає до навчання бажання бути серед найкращих учнів? АБО

3) Вас більше спонукає до навчання бажання, щоб інші не думали про Вас погано, не бути гіршим за інших?

5. А) Вас більше спонукає до навчання бажання уникнути покарання за невиконані завдання? АБО

Е) Вас більше спонукає до навчання бажання бути грамотною, ерудованою людиною?

6. Б) Вас більше спонукає до навчання бажання мати знання, щоб бути корисним людям? АБО

Ж) Вас більше спонукає до навчання бажання будь-яку роботу виконувати якнайкраще?

7. В) Вас більше спонукає до навчання бажання думати, пізнавати нове, невідоме, вирішувати складні завдання? АБО

3) Вас більше спонукає до навчання бажання, щоб інші не думали про Вас погано, не бути гіршим за інших?

8. А) Вас більше спонукає до навчання бажання уникнути покарання за невиконані завдання? АБО

3) Вас більше спонукає до навчання бажання, щоб інші не думали про Вас погано, не бути гіршим за інших?

9. А) Вас більше спонукає до навчання бажання уникнути покарання за невиконані завдання? АБО

Ж) Вас більше спонукає до навчання бажання будь-яку роботу виконувати якнайкраще?

10. Б) Вас більше спонукає до навчання бажання мати знання, щоб бути корисним людям? АБО

3) Вас більше спонукає до навчання бажання, щоб інші не думали про Вас погано, не бути гіршим за інших?